

MIĘDZYNARODOWE KONSORCJUM
NAUKOWO-EDUKACYJNE
IMENIA LUCIENA FEBVRA

«Z TARCZĄ ALBO NA TARCZY»:
WOJNY W HISTORII
CYWILIZACJI ŚWIĄTOWEJ

Monografia zbiorowa

Warszawa-Paryż 2022

Recenzenci
dr hab. Maciej Krotofil
dr hab. Wiktor Gudz

Projekt okładki
Ihor Sribniak, Anastasia Zoria

Na okładce –
«Z tarczą albo na tarczy» (Ἡ τὰν ἢ ἐπὶ τᾶς):
tak spartańskie matki żegnały wyruszających na bitwę;
oznaczało to, że Spartanin może wrócić jako zwycięzca (ze swoją bronią)
lub martwy (poległych niesiono na tarczy),
i nie ma innej możliwości

Wykorzystano także:
z góry: Ukraińska nagroda wojskowa
«Żelazny Krzyż za kampanię zimową i bitwy» (Armia Ukraińskiej Republiki Ludowej, 1920 r.)
pośrodku: fragment obrazu Jean-Jacques-Francois Le Barbie
«Spartanka wręcza synowi tarczę», (około 1805 r.),
od dołu: Godło Sił Zbrojnych Ukrainy (2009 r.)

Redaktor
dr hab. Ihor Sribniak

Opracowanie typograficzne
Anastasia Zoria

Korekta
Zespół

ISBN 978-2-83-275163-4

© Copyright by
Witalij Andriejew,
Marina Bessonowa, Iryna Bratko,
Oksana Drach, Oksana Dubiecka, Serhii Holovanov,
Olga Honczarowa, Piotr Gołdyn, Aleksander Kazakow, Igor Kryvosheia,
Hałyna Kuts, Roman Kuczma, Anna Matiushchenkova, Olga Motsiyaka, Andrij Minajew,
Tatiana Minajewa, Maryna Palienko, Dmytro Petrenko, Anton Protsiuk, Oleh Razyhrayev, Ludmiła Sagan,
Taras Serhijczuk, Natalia Sydorenko, Ihor Sribniak, Milana Sribniak,
Andriy Temchenko, Anastazja Trofymczenko,
Mykoła Tymoszyk, Walerij Własenko,
Yevhenia Zubenko

© Copyright by
Międzynarodowe konsorcjum
naukowo-educacyjne im. Luciena Febvra

Warszawa-Paryż 2022

Wydawca
Międzynarodowe konsorcjum
naukowo-educacyjne im. Luciena Febvra

Książka została przygotowana przy wsparciu
Komitetu badań naukowych MKNE
im. Luciena Febvra

Druk
Centrum naukowo-wydawnicze im. O. Pritsaka
pritsak-center.com

РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА

Віталій Андреев,

Київський університет імені Бориса Грінченка

ПЕРШИЙ МІСЯЦЬ ПОВНОМАСШТАБНОЇ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ 2022 р. (літопис самовидця)

Не хотів писати, а тим більше оприлюднювати цей текст до кінця війни. Причин кілька: по-перше – війна ще не скінчилася, а мені, як історикю хотілося б подивитися на всі ці страшні події з певної часової перспективи і не бути аж надто суб'єктивним у своїх наративах та висновках; по-друге – важко згадувати, особливо перші години, дні, тижні цієї підступної агресії, адже починає зашкалювати адреналін (підвищується тиск, частішає серцебиття, сушить в роті тощо); по-третє – соромно, «чи не герой», був у війську всього місяць (з 24 лютого по 26 березня) під час оборони Києва й жодного разу не був на «передку», а хлопці, з ким починали служити, стали справжніми воїнами й продовжують звільняти нашу землю та гинути вже на Сході країни.

Тут хотілося б додати, що мене дратують високопарні заяви, які останнім часом доволі часто доводиться чути від різних людей, переважно тих, хто у збройних силах не був, про те як ми всі наближаємо перемогу України «кожен на своєму місці, на своєму фронті» та розмовляючи вишуканою українською мовою. Нашу перемогу, на мою думку, наближають Збройні сили України, волонтери та ті, хто працює на державу, армію, фронт. А як її наближає, наприклад, такий професор як я – не знаю!

Проте, за численними наполяганнями друзів та колег-істориків, все ж таки вирішив поділитися власним досвідом участі в цій війні. Поіменно згадаю «винуватців», які мене спонукали й підштовхнули до написання цього опусу та подякувати їм за допомогу в подоланні того страху та глибокого небажання братися за цей текст – Ігор Лиман, Вікторія Константинова, Ігор Срібняк, Ігор Гирич, Ігор Кривошея, Віталій Тельвак, Владислав Грибовський, В'ячеслав Ржеутський.

Отже, пропоную скорочений варіант своїх споминів, адже, думаю, не все можна зараз писати. Колись, сподіваюся, трапиться нагода оприлюднити детальнішу оповідь. Тут не буде ані розумних міркувань, ані глибокодумних висновків про протистояння цивілізацій, а лише опис побаченого, власних дій та вражень – такий собі коротенький «літопис самовидця».

Сумніви, що розпочнеться війна у мене остаточно щезли десь за тиждень – виїзд з Києва іноземних посольств, повідомлення керівництву України від американської та британської розвідок, московські шабаші та виступи російського диктатора тощо. Пам'ятаю, як після чергової промови кремлівського карлика, особливо його злобного звернення до українців та слів: «Ви хотіли декомунізації! Буде вам справжня декомунізація!», – я

сказав дружині: «Це все! Буде війна, адже він нас ненавидить і це ірраціонально!»

Звичайно, що я намагався планувати, як буду діяти після початку вторгнення російських військ. «Тривожні чемоданчики», а точніше рюкзаки у нас із дружиною Світланою були готові. Пригадую, як жартома казав: «Цікаво, а куди ж наша влада буде евакуювати професуру та університети, як це було під час Другої світової?». А якщо серйозно, то особливого вибору в мене не було, я знав, що мій єдиний син Богдан (на той час йому було 29, програміст, інтелектуал, аспірант, учасник Революції Гідності), який не служив в армії піде на захист Батьківщини, тому й для себе я вирішив, що піду разом з ним. Міркував так: «Мені п'ятдесят п'ять, я доктор історичних наук, професор, хоч і не вмю воювати, але в 1985–1987 рр. служив у радянській армії, до речі, добре стріляв та був відмінником бойової та політичної підготовки, «пісок з мене не сиплеться» (колись виконував нормативи кандидата в майстри спорту в кількох видах та й зараз намагаюся бути «на висоті»)). Пригадую як хтось, ні – не хтось, а мій однокурсник Ю. Завгородній (нині доктор філософських наук), у далекому 1989 р. запитав мене: «А для чого ти так багато займаєшся спортом?», – тоді я не знав, що йому відповісти. Після 24.02.2022 р. я зрозумів для чого це було... Отже, треба йти воювати за Україну та намагатися зберегти сина.

23 лютого близько опівночі зробив пост у Фейсбуці з огидною пікою російського фюрера та цитатою з «Таємної історії» Прокопія Кесарійського: «...більшості володарів, з-за їхнього невігластва, властиве прагнення наслідувати погані вчинки попередників, і вони легко схиляються до пороків давніх часів. Однак надалі написати історію цих діянь мене спонукала думка, що для тих, хто в майбутні часи виявиться тираном, стане цілком очевидним, що їм самим ніяк не уникнути кари за власні гріхи подібно до того, як довелося зазнати її і цим людям, а крім того, їхні вчинки та звичаї теж виявляться навіки зображеними, унаслідок чого вони, мабуть, з великим побоюванням стануть вчиняти свої беззаконня». Опісля пішов спати, на завтра планувалися з ранку, як завжди, година спорту, а далі – заняття зі студентами, лекція з історіографії...

Вранці 24 лютого, як, мабуть, і більшість мешканців Києва, я прокинувся від вибухів та звуків сигналізації автомобілів у дво-

рі. Встав, подивився у вікно, погортав свій смартфон і зрозумів, що почалося невідворотне. Із сусідньої кімнати зайшла дружина (їй вже зателефонували родичі з-за кордону) й сказала: «Все – війна!»

Особливої розпачі не було, адже розумів, що до цього все йшло. Тоді, й це дивно, адже будучи людиною чутливою та нервовою, я сказав, що трохи посплю, бо невідомо, коли ще буде така нагода. Тепер я впевнений – то було правильне рішення. Проспав до 7.30, прийняв душ, попив каву. Зателефонував Богдану, а він вже перебував на шляху до Голосіївського територіального центру комплектування та соціальної підтримки:

– Синку, ти де?

– Іду у військомат.

– Куди збираєшся потрапити?

– У Тероборону.

– Зачекай мене! Треба щоб ми були разом і нас не розподілили по різних підрозділах!

– Добре! Чекаю!

Я негайно вирушив до військомату на Велику Васильківську, син «тримав чергу» майже дві години, бо спочатку оформлювали резервістів. Зустрілися з Богданом. Стало трохи легше, адже тепер ми були разом. Тут була величезна кількість чоловіків – хтось записувався в «охорону об'єктів», а хтось до територіальної оборони. Абсолютно різні люди за географією (бо Київ – «новий Вавилон»), за професією, соціальною приналежністю, віком. Але всіх об'єднувало одне бажання – захистити Україну та її столицю. Здивувало, що хаосу не було. Попри події, що стрімко розгорталися довкола, працівники військомату працювали доволі злагоджено й виважено, одразу відсікаючи непевний контингент.

Коли вже майже підійшла наша черга я, хвилюючись за сина, відвів його у бік і спробував переконати вертатися додому та якось рятувати маму і дружину. Аргументи були такі: якщо я ще маю досвід у військовій справі – службу в радянській армії, – то шанси не обстріляного київського програміста вижити в потенційній м'ясорубці невеликі. Нехай Андрєєви віддадуть свій борг Батьківщині у моїй особі, а ти, раптом що, піклуватимешся про матір і дружину. Та син був невблаганний...

Тоді, чесно кажучи, думав, що загину, адже не маю бойового досвіду та йдемо ми проти, як тоді здавалося, «другої армії світу»,

яка готувалася до війни, а українській армії держава в минулому приділяла надто мало уваги. Син також зараз згадує: «Йшов, усвідомлюючи, що можу загинути в першому ж зіткненні, але ж я просто й думки не міг допустити, що ці покидьки маршуватимуть парадними шеренгами по Хрещатику».

Тоді, пам'ятаю вперше побачив начальника штабу С. Соколова, офіцера, історика за освітою, автора популярної книги «Історія в моментах. Україна/Московія». Він чомусь першим звернув увагу на мене, хоч в кімнаті було кілька десятків чоловіків, підійшов, потиснув руку й сказав: «Хочете захищати Батьківщину, прислужитися Україні?», – я відповів: «Так. Але ми разом із сином і хочемо бути разом й надалі».

Після того як нас зареєстрували та ми підписали необхідні документи, С. Соколов сказав, щоб ми їхали до дому й узяли все необхідне (одяг, харчі, туристичне спорядження), щоб прожити у польових умовах протягом п'яти діб. Добре, що у мене все було наготові! Я в минулому був польовим археологом, а згодом захопився подорожами, пішохідним туризмом і, навіть, перед війною встиг отримати другу вищу освіту зі спеціальності «Туризм». На жаль сину мені так і не вдалося прищепити любов до outdoor й він є великим прихильником комфорту.

Спочатку поїхали до мене (на проспект ім. Академіка Глушкова, станція метро «Іподром») – я взяв свій рюкзак на 80 літрів та поклав до нього усе необхідне. Попрощалися – я з дружиною, Богдан з мамою. Вирішили, що вона, разом з дружиною Богдана, поїде під Київ у напрямку Василькова, у село до родичів, бо з'явилася, як згодом виявилось, хибна думка – якщо місцевий аеродром вже розбомбили, то там вже можна бути у безпеці... (але це вже зовсім інша історія). Надалі пішли до сина. Вулиці Києва були майже пустими, а на рекламних екранах вздовж доріг вже красувалися «привітання» російській армії та «російському військовому кораблю». До військомату нас відвезла на автомобілі невістка.

З Великої Васильківської нас направили до Льодової арени на столичному ВДНГ (станція метро «Іподром») де базувалася наша частина. Звідти було видно наш будинок. Так ми потрапили до 204-го батальйону 112-ї бригади Сил Територіальної Оборони Збройних Сил України.

Віталій Андрєєв, Льодова арена (Київ), 26.02.2022.

Богдан Андрєєв, Льодова арена (Київ), спортзал, 28.02.2022

Віталій Андрєєв, Льодова арена (Київ), спортзал, 28.02.2022

Розташовувалися ми у боксерському спортзалі біля недобудованої Льодової арени. Приміщення не опалювалося. Спочатку, перші дні, температура на вулиці була +6, а вже незабаром почалися морози і вночі доходило до -12. Було холодно, але допомагали волонтери – завозили теплі речі, гарячу їжу (завжди було, що поїсти та попиту). Слава волонтерам! Тут ми першим ділом отримали зброю, а через день-два засоби індивідуального бронезахисту й, звісно, свої позивні – «Професор» та «Маестро».

Народу зібралось багато, здається, що більше сотні. Обстановка була напруженою. Постійні повітряні тривоги, інформація про просування російських військ, про російський та білоруський десант тощо. Більшість добровольців, як я помітив, не служила в армії й фактично не знала, що й як робити, не вмiла поводитись зі зброєю. Але всі чоловіки були «заряджені» на відсіч ворогу, було видно, що адреналін у людей аж зашкалює. Я сам, пам'ятаю, перші дві доби не міг спати (хоч і дуже хотілося) та три доби не вдавалося запахати в себе якусь їжу, лише пив (в роті постійно пересихало від хвилювання).

Пару слів про мову. Більшість (десь дві третини) добровольців, а командири майже всі, були російськомовними. Іноді чудово українську можна було почути від тих, від кого не сподівався б ніколи, наприклад – від таксиста та інкасатора.

Таксист Юра та Банкір. Хлопцям років по 40–45. Здається, Юра уродженець Криму. Довгий час жив у Чернівцях та займався бізнесом у США. А на той момент працював у Києві таксистом. Один син у нього проживав в Харкові, а другий десь в Італії. Цікава, розумна і, головне, що важливо, було в умовах того екстриму, доброзичлива, весела, з почуттям гумору людина. Рвавсь «валить» москалів. От він говорив прекрасною українською мовою. Напевно чоловік має вищу освіту. Чудово читав вірш «Швачка» П. Грабовського:

*Рученьки терпнуть,
зліпаються віченьки...
Боже, чи довго тягти?
З раннього ранку до пізньої ніченьки
Голкою денно верти...*

Пригадую, як під час першої перестрілки з диверсантами Юра сміявся й казав мені: «Професоре, я не розумію, що робити!». Я

тоді також не знав, що робити. Добре, що поруч були ті, хто знав та пояснив.

Разом з Юрою був його друг Банкір. Як я зрозумів – інкасатор. Він також говорив добродушно українською, мав непереборне бажання бити окупантів, був дисциплінованим та стриманим – класний хлопець. Йому друзі доволі швидко підвезли легкий бронезахист, адже ті, що видавали нам важили 18 кг. Разом з Юрієм та Банкіром служили на Льодовій арені, а потім охороняли штаб. Згодом їх перевели в інше місце. Зараз, імовірно, десь на фронтах воюють з москалями.

Страшенно матюкалися всі, або майже всі, виключень, на жаль, не було. Всі «костерили на чому світ стоїть» «рашку» та «путлера/пуйла». У всіх були якісь зруйновані війною плани, хтось хотів здійснити подорож, хтось зробити ремонт у нещодавно купленій квартирі, хтось тільки влаштувався на кращу роботу тощо.

Виглядало наше військо доволі дивно – всі у цивільному, але зі зброєю (одностроєм нас забезпечили згодом, через два тижні). А коли похолодало, то всі почали утеплюватися за рахунок волонтерської «гуманітарки» і тут було таке розмаїття образів...

Шуба. Одному хлопцеві дісталася шикарна жіноча норкова шуба «до підлоги», так він і став Шубою (позивний), але з автоматом. Виглядало дуже кумедно. Було видно, що це хоробрий, красивий, веселий та загалом дуже позитивний молодий чоловік. З Шубою ми були в одному підрозділі протягом місяця. Згодом він, разом з іншими хлопцями, пішов на фронт. Нещодавно, вже будучи командиром відділення, він, разом з іншими бійцями, намагався закрити прорвану противником оборону під Бахмутом, й загинув. Спочивай з миром, Шуба! Героям слава!

Незважаючи на те, що особовий склад батальйону здебільшого був сформований із донедавна цивільних киян, але кістяк утворювали досвідчені бійці, що мали за плечима досвід АТО, а деякі й Афганістану. Ці люди були як наставники для новачків, і з перших днів додавали нам впевненості та рішучості. Так, я хоч і служив у радянській армії, але це було дуже давно, моя військово-облікова спеціальність (ВОС 220) – механік літака та двигуна (обслуговував Су-27) й у якості особистої зброї тоді у мене був СКС (самозарядний карабін Симонова), а тут дали АК-74 (автомат Калашникова). Ми, як і більшість, не знали як одягти на той автомат ремінь, як

правильно наповнювати патронами магазин і прилаштувати БК (боекомплект).

Нам допоміг дядя Вова (так переважно його називали). Він усе показав та навчив. Володимир, для мене, в перші дні, відіграв роль заспокійливого – аналізував поточну ситуацію, все пояснював, підказував, що і як робити. Володимир старший за мене років на десять, учасник АТО (воював на сході вісім років), був контужений, переніс інсульт, але одразу після початку вторгнення прийшов у військомат. Там ми з ним і познайомилися та їхали разом на Льодову арену. Трохи пізніше до нього приєднався і його син, який згодом, здається, став розвідником. Незабаром Володимира перевели до іншого місця служби.

Надалі особовий склад почали розподіляти по підрозділах. Спочатку ми потрапили в роту, якою керував колишній льотчик, здається підполковник, Петро Іванович (64 роки) – людина врівноважена та спокійна, що було важливо в тій ситуації. Взводом командував учасник АТО Тихий – хлопець патріотичний та налаштований на негайне знищення всіх окупантів та диверсантів. Яюсь, дізнавшись, що Богдан під час перестрілки з диверсантами не мав можливості стріляти, сказав йому: «Нууу, так ти свого першого москаля не вб'єш!». Мене вразило те, що він був безстрашний та завжди, незважаючи на холод, дуже легко одягнений. Також увагу привертав тремор (у нього трусилися руки), який пропадав у екстремальних ситуаціях. «Тихий» добре стріляє!

Першу ніч ми простояли на своєму посту годин п'ять поспіль, без зміни. Охороняли наше місце дислокації зі сторони проспекту Академіка Глушкова. Цей пост став нашим основним місцем несення служби протягом двох тижнів. Тут ми зустріли й тридцятиріччя Богдана.

Пригадую, як з нами ніс службу літній азербайджанець (69 років), зараз вже не пам'ятаю його імені. Він прийшов зовсім непідготовленим й тому дуже мерз – одягнений у легку коротку куртку, штани «зі стрілочками» та взутий у цивільні гостроносі туфлі. Чоловік розповідав, що колись став «першим мільйонером у Києві» та мав власний ресторан «Бахчисарай». Мій син Богдан йому дуже сподобався, думаю тому, що чорнявий, і він казав: «Ти схожий на нас, на азербайджанців та турків. Ти такий же

Батько і син (Віталій і Богдан Андрєєви) під час охорони штабу батальйону (Київ), 15.03.2022.

красивий як і я в молодості!» Розповідав, що вже більше сорока років живе в Україні, одружений на українці та як обурений вторгненням росіян і як буде їх «мочить». Незабаром він захворів і більше я його не бачив.

Натомість були хлопці, що приходили дуже добре підготовленими і, навіть, зі своєю зброєю. Так, якийсь час несли службу з Василем – молодий чоловік (мабуть до сорока років), мисливець, приїхав на власному джипі, в чудовому камуфляжі та берцях, з рушницею із оптичним прицілом. У Василя аж «руки свербіли» – так він чекав москалів. Судячи з усього, він походив з Галичини. Надалі Василя перевели до іншого підрозділу. Де він зараз не знаю.

Спати доводилося по дві-три години на добу, усі були знервовані. Такий режим сну чомусь зберігався весь місяць нашої служби в ТрО. Десь через тиждень мені здалося, що мої фізичні можливості вичерпано, проте сили звідкись бралися і ми, як і всі наші хлопці, продовжували нести службу. Також спочатку, але не довго, відчувалися й певні розпач, розгубленість та неузгодженість у діях різних підрозділів ТрО. Так, здається це

була друга ніч (з чіткою хронологією – проблема, адже режим сну був порушений, знаходився у стресі й в результаті події злилися в єдиний хаотичний потік), наш підрозділ відправили на патрулювання Києва. Ми, а нас було кілька десятків, групами по чотири-п'ять осіб, на відстані одна від одної до тридцяти метрів, мусили слідувати заданим маршрутом з метою виявлення диверсійних груп та ворожих десантників.

Під час комендантської години ми отримали пароль на випадок зустрічі з поліцією, яку ми так і не зустріли. Але натрапили на бійців ТрО сусіднього району. Я першим побачив хлопця у цивільному, з АК-74, що ховався в кущах. Ми з Богданом доволі спокійно його роззброїли. Але тут налетіли наші, всі збуджені – одночасно спрацювало близько тридцяти автоматних затворів, надсилаючи патрон у патронник, нещасного поставили на коліна, наказали підняти «руки за голову». Добре, що все з'ясувалося й тоді перед хлопцем вибачилися, але ще якийсь час прийшлося домовлятися з його командиром, який прибіг з автоматом «на допомогу» і довго ще кричав, що він ніколи не здається.

Тоді ми пройшли заданим маршрутом більше п'ятнадцяти кілометрів. Син страшенно, до крові натер ноги, адже був взятий у цивільні черевики. Було важкувато, особливо тим, хто пішов у 18-кілограмовому бронезилеті. На той час нам вже видали «броніки» та шоломи, але більшість ще залишалася без засобів захисту. Син був у «броніку», а я без. Бронезилет перші два тижні я майже не одягав, адже пішов у ТрО із ущемленим нервом грудного відділу хребта, й дуже страждав від болю, весь час вживав знеболювальне. Саме тому я віддав важкий бронезилет Тому.

Том – двадцятирічний хлопець з Волині, студент НУБП (Національний університет біоресурсів і природокористування України). Він, як і всі тоді, прийшов добровольцем. Це надійний хлопець, колишній скаут, який явно хотів воювати, боронити Україну від москалів. Насправді йому було важко витримувати такий режим сну і одного разу (тижні через три) він просто «відключився» на посту, добре, що пост був у приміщенні й, як на мене, не був надважливим. Утім Том отримав якесь покарання від командира за це порушення. Весь час ми з ним служили пліч-о-пліч. Зараз Том мабуть воює на Сході чи Півдні.

Під час нічного рейду столицею також вразило й те, що кияни якось не серйозно поставилися до ситуації та вказівок влади. За кілька годин ми зустріли з десятків людей, що дефілювали нічним містом, вигулювали своїх песиків тощо. Ми їх зупиняли, перевіряли документи і надалі на розсуд командира – відправляли або до бомбосховища у метро, або до дому, або, якщо були якісь підозри, затримували.

Вранці до мене підійшов взводний Тихий і сказав, що в комендантську роту потрібно два бійці. Я відповів, що син страшенно натер ноги, на що Тихий мовив: «Там багато ходити не треба». Так ми з сином опинилися в комендантській роті під командуванням Чорного, а нашим взводним став Скорпіон.

Злет і падіння Скорпіона. Отже Скорпіон – 66-річний чоловік, худий та згорблений, кандидат сільськогосподарських наук, доцент, колись працював у НУБПі. Прийшов у старому камуфляжі «дубок». В армії він не служив, але закінчив воєнну кафедру й отримав звання лейтенанта запасу (так званий «піджак»). Безумовно Скорпіон надзвичайно патріотичний громадянин і дуже енергійний, особливо якщо зважати на його вік. Утім «влада» швидко зіпсувала командира. Йому явно приносило задоволення командувати, а особливо мною – доктором наук, професором. «Профееесоре, бери тааачку – будеш возити пісок для барикади. Профееесоре, зарядку треба зранку робить, щоб хребет не болів!». Виглядало доволі смішно. Син казав: ««Скорпіон» налаштований до тебе пасивно-агресивно». Але загалом було без особливих ексцесів. Згодом, коли ми охороняли штаб батальйону, Скорпіон так вжився в роль воєначальника, що змусив нас повісити у нього в кабінеті величезну карту України (не знаю звідки він її взяв) і відмічав на ній лінію фронту, вибудовував якісь плани, постійно телефонував своїм родичам у Сумську область, які йому розповідали про пересування ворожої техніки, живої сили тощо, а надалі передзвонував на гарячу лінію СБУ (думаю, судячи з почутого мною, він їх конкретно дістав). Загалом Скорпіон непогана людина...

Незабаром наш взвод розформували й ми злилися з іншим підрозділом комендантської роти. Наш взводний став звичайним солдатом, як й усі інші. А згодом стався випадок, який зумовив

остаточне розжалування Скорпіона. Так, під час чистки зброї, я стояв перед Скорпіоном, який, сидячи на стільці, чистив свій автомат. Я тільки розпочинав цей процес. Мій автомат був на розстеленій на підлозі картонці й як тільки я присів біля свого АК-74, прогрімів постріл – це Скорпіон забув від'єднати магазин, дослав патрон у патронник й вистрелив. Якби я не присів він влучив би мені у потилицю або спину. А так куля пробила стелю й уламки бетону розлетілися та вдарили мені по руках – на правій кисті було пошкоджено вену й кров просто фонтанувала, заливаючи підлогу, лівиця, здавалося, постраждала менше (через місяць довелося виколупувати з підгнивальної рани залишки кулі). Хлопці були в шоці, а особливо син (оскільки я тримав руки перед собою, склалося враження про влучення у живіт; він, у запалі, пообіцяв Скорпіону з ним таке зробити..., про що не піднімається рука написати). Усе обійшлося – два дні ніс службу у полегшеному режимі, а далі як і раніше, як і всі. Скорпіона перевели в інше місце. Його подальша доля мені не відома. Сказалася втома – кілька тижнів по 2-3 години сну на добу. Багато хлопців, розряджаючи зброю, стріляли. Чим далі тим більше.

Також під командуванням Скорпіона, разом з нами служив Лис/Механік. Спочатку він представився як Лис. Чоловік років сорока, він також в армії не служив, але прийшов підготовлений – у власному камуфляжі, шоломі, бронезилеті й т. п. Це дисциплінована, відповідальна людина, яка, це було видно, хотіла воювати з загарбниками. З'ясувалося, що Лис є висококваліфікованим автомеханіком, який спеціалізується на елітних японських автомобілях і, за його словами, може розібрати та зібрати будь-яку модель марки «Lexus». Невдовзі він себе проявив – під час побудови оборонних укріплень, в лічені хвилини Лис зміг освоїти екскаватор та бульдозер, що були на території Льодової арени. Так було краще ніж робити це за допомогою тачки та лопати. Тоді всі сказали: «Який ти Лис? Ти ж – Механік!» Так він і став Механіком. З ним ми були в комендантській роті, а потім, «тікаючи» від Скорпіона, він, разом з Юрою та Банкіром перевівся до іншого місця. Зараз воює.

З перших днів поруч з нами знаходився Мішик. Цей п'ятдесятирічний чоловік, на

На відпочинку (Київ), 15.03.2022.

перший погляд, здався дивнуватим персонажем. Судячи з усього, він десь працював охоронцем. Прийшов у якомусь старому камуфляжі, з одним поліетиленовим пакетиком в руках, без спальника або ковдри, без каремату і взагалі без теплих речей. Спав згорнувшись «калачиком» й чомусь не брав речей, що привозили волонтери. Якимось я взяв у них абсолютно новий спальник й віддав йому, щоб спав у теплі. Утім Мішик поклав спальник поруч, навіть не розпакував, й продовжував спати як бездомний сирота. Як почали видавати військовий однострій, а він у нас якісний, Мішик довгий час уникав його отримання. Крім того, він був доволі замкненим, про себе майже нічого не розповідав. Я почав його підозрювати в тому, що він ворожий диверсант. Пам'ятаю, як поділився цими думками з сином й сказав, щоб він також наглядав за ним. Утім з'ясувалося, що Мішик абсолютно нормальна людина та громадянин, має сім'ю, колись служив в армії (в розвідці!). Сьогодні він продовжує воювати з російським агресором. Мішик, вибач!

26 або 27 лютого надійшла інформація, що в Пироговому висадився «білоруський

десант» й рухається в наш бік. Один з командирів (це був Чорний) вирішив оглянути недобудовану Льодову арену з метою перетворення її на фортецю. Хлопці з бойовим досвідом казали, що зроблять з неї «Донецький аеропорт». Чорний взяв кілька бійців, серед яких опинився і я, й ми вирушили на огляд будівлі. Мені доручили контролювати три прольоти сходів та коридор, адже туди вже могли потрапити диверсанти. Після огляду офіцери та досвідчені бійці зібралися для наради поруч з моїм постом. І тут розпочалася стрілянина, по нас били з автоматів з протилежного боку проспекту Академіка Глушкова. Над моєю головою кілька куль вдарило у бетонну стіну, я впав на підлогу й запитав у командира: «Що мені робити?». Він відповів: «Знаходьтеся на посту, поки не стріляйте, очікуйте команду!». Тихий надіслав чергу у відповідь. Через кілька хвилин з'ясувалося, що це наші бійці з іншого підрозділу, очевидно маючи інформацію про горезвісний та неіснуючий «білоруський десант», коли побачили нас – озброєних чоловіків (дехто був одягнений у камуфляж), відкрили вогонь по «ворогах». На щастя ніхто не постраждав і в майбутньому це більше не повторювалося. В цілому обстановка була напруженою, майже постійно, навіть якщо тебе й змінили на посту і ти мав нагоду відпочити, доводилося бігати на підсилення інших постів. Неодноразово, виходячи на підсилення, Чорний ставив нас, як й інших, в якесь місце та віддавав наказ: «Дивись туди, якщо хтось звідти з'явиться – вали!». Коли знаходилися на постах, майже завжди був наказ тримати патрон у патроннику, але на запобіжнику. Це для мене, людини, яка служила колись в армії та знайома з уставом і правилами несення караульної служби, виглядало доволі дивним. Але ж – війна!

Вечері того ж дня стався напад ворожої диверсійно-розвідувальної групи (ДРГ) на нашу частину. Попри те, що основні події розгорталися на північних околицях міста, існував ризик просочування ДРГ ворога з південного напрямку. Командування постійно доводило інформацію про можливу висадку тактичного десанту окупантів у районі Пирогова та Льодової арени. Наш підрозділ мусив обороняти місце дислокації зі сторони проспекту Академіка Глушкова. Близько 20:00 по нас почали стріляти два автоматники з боку Іподрому. На посту, окрім

мене, були Механік, Мішик, Малий, Банкір та Юра (якщо не забув когось). На підсилення прибігли ще хлопці – Тихий, Діма та ін. Ми стріляли у відповідь, а особливо Тихий та Діма, що мали бойовий досвід.

Двох «нападників-камікадзе» прибрав наш снайпер, який розташувався на даху Льодової арени. Але практично одразу під'їхало кілька ворожих мікроавтобусів – два зупинилися навпроти нас, а інші попрямували до контрольно-пропускного пункту нашої частини. З них вийшли озброєні люди у цивільному. На скільки я зрозумів, вони хотіли, щоб ми склали зброю й сподівалися на нашу деморалізацію.

Диверсанти, що були навпроти нас на відстані близько ста метрів, почали розгортати міномет. Ми не стали чекати. Я перебував у секреті й за командою відкрив вогонь у бік противника. Був сконцентрований на поточному моменті, водночас хвилювався за сина, який перебував на іншому посту, тому що вороги могли заходити одночасно з різних напрямків. Бій закінчився швидко, противника було знищено. Без втрат з нашого боку. На фоні інформації, що на нас можуть йти десантники з Пирогова (в тил), цей напад не виглядав, як може здатися сьогодні, божевільним вчинком. Нервував сильно, особливо в той момент переживав за сина!

Незабаром надійшла команда, що наша частина під загрозою удару «Точки-У» й ми терміново, кинувши всі свої речі, бігом вирушили до станції метро «Іподром». Мабуть, ця доба для мене була найважчою протягом місяця війни. Коли дісталися до входу в метро, з боку Льодової арени, побачив там три вбиті людини – двоє, це точно були цивільні – чоловік та жінка з сумкою, а третьої не розгледів – здалося, що це був чоловік без голови, або з розтрощеною головою, з якої хлюпала кров. Швидко спустилися в метро, поліцейські відкрили «залізну завісу» й ми потрапили у сховище. У метро було багато цивільних людей. Всі ховалися. Хтось розташувався на підлозі, хтось у вагонах потягів. Тут був туалет, вода і це було дуже добре! Ми відпочивали просто на підлозі, я навіть з півгодини поспав. Кияни, побачивши нас, а виглядали ми як партизани (більшість було вдягнено у цивільне, але зі зброєю), дякували, літні жінки нас хрестили і т. п.

Під ранок, десь о четвертій, надійшла команда повертатися у місце розташування нашої частини. Виходили з метро зі сторони Іподрому. Спочатку командири випускали наверх, з метою розвідки, групи досвідчених бійців та хлопців з дронами. Потім вийшли ті, що влаштували усім нам безпечний коридор до Льодової арени. До речі – нас із сином поставили на виході з метро прикривати тих перших, що піднімалися наверх. Пригадую, що тоді пригощав усіх, хто повернувся зверху, горішками кешью, які прихопив із собою у чималій кількості. Тоді на виході з підземки впізнав Сергія Висоцького (журналіст, телеведучий та політик) у цивільному одязі, але з автоматом.

У першій половині березня напруга в місті почала потроху спадати, а фронт стабілізувався на півночі столиці. На Льодовій арені ми перебували близько двох тижнів. Цей час був дуже напруженим. Окрім несення служби всі переживали за сім'ї, своїх рідних та близьких, слідкували за новинами. Спочатку новини не дуже радували – росіяни прорвалися до Києва, російська техніка вже на Оболоні, Гостомель, Буча, Ірпінь... Але всі трималися – я не побачив жодного бійця з панічними настроями. Треба віддати належне й нашим командирам Доку та Чорному, які сказали, що якщо у когось є проблеми з їхніми близькими то вони готові допомогти в будь-який спосіб, навіть поїхати, куди треба й вивезти членів родини в безпечне місце.

Пригадую також, що під час перебування на Льодовій арені, заступник комбата Степ, зовнішньо фактурний, привабливий офіцер, любив виголошувати перед нами промови. Правда, вони справляли на мене якийсь пригнічуючий ефект. Мабуть це виключно індивідуально. Коли він починав: «Хлопці, настав наш час! Ми, як герої Крут...!», – я думав: «Ну все, нам капець!» (бо дуже добре знаю історію цієї трагічної події). А взагалі, судячи з усього, він хороша, патріотична людина, здається історик за освітою.

Одного разу надійшла команда швидко зібрати речі й покинути місце нашої дислокації. Вибіралося приватними автомобілями. Ми з сином їхали на машині таксиста Юрія. Спочатку колона авто кружляла містом, а на ніч ми зупинилися в приміщенні одного з київських вишів. Ніч пройшла спокійно. Зранку почали видавати однострій. А в другій половині дня перебралися до

Під час охорони штабу батальйону (Київ), 18.03.2022.

Під час охорони штабу батальйону (Київ), 24.03.2022.

Під час охорони штабу батальйону (Київ), 25.03.2022.

будівлі, де базувався штаб батальйону. Тут ми вже стали схожими на справжніх бійців ЗСУ. Основним завданням нашої подальшої служби у комендантській роті була охорона штабу батальйону.

Тут вже бійців нашого підрозділу почали професійно навчати військової справи. З нами працювали досвідчені інструктори з вогневої підготовки, тактичні медики, психологи. Після стрільб з'ясувалося, що ми з сином показали найкращі результати зі стрільби з автомату. Богдану, який до речі має спортивний розряд з кульової стрільби, навіть пропонували стати снайпером. Цікаво те, що ніхто не «підписував» на цю справу наосліп. Док, і я йому вдячний як батько, сказав: «Богдане, ти перш ніж погодитись, подумай, адже смертність серед снайперів висока, якщо потрапиш у полон то навряд дочекаєшся обміну. Нічого страшного у відмові немає. А так ти будеш корисним для нашого підрозділу як добрий автоматник».

Док – п'ятдесятирічний бойовий офіцер – високий підтягнутий, охайний, завжди спокійний, врівноважений та тактовний. Взагалі Док викликав повагу не лише у мене, а й у всіх хлопців, він користувався заслуженим авторитетом в особового складу нашої роти. Якось командир роти Чорний на вечірньому шикуванні сказав, що потрібні добровольці «на передок». Добровольців було не багато. А от коли Док сказав, що піде сам, то бажаючих, готових йти за ним, в кілька разів побільшало.

Чорний – наш командир роти, учасник АТО, воював у Дебальцево та зоні Донецького аеропорту. Було видно, що це досвідчений та хоробрий воїн. Виглядав Чорний чомусь завжди втомленим, хоч я й бачив, наприклад, що він всю ніч спав, але здавалося, що зранку все одно йому було важко. Він також любив виступати з промовами на ранкових та вечірніх шикуннях. Іноді спічі тривали хвилин по тридцять-сорок – казав, що треба помститися «русні», яка лютує в Ірпіні, обіцяв, що всі ми побуваємо «на передку», де смерть дихає бійцям в обличчя (тут у формулюваннях йому допомагав наш кулеметник Спортсмен, який був вправнішим у підбірці метафор), але він готовий за кожного з нас віддати своє життя, що дехто з нас так добре тут харчується, що набрав зайвих дватри кілограми і т. п. Він чоловік хороший, але мушу сказати, що публічні виступи це

не його фішка. Командир прагнув згуртувати наш колектив. Пам'ятаю як Чорний влаштував нам вечірку з солоною рибою та безалкогольним пивом. До речі, дружина Чорного працювала з нами як психолог.

Тоді я відчув істотну різницю з радянською армійською системою підготовки. Там ти фактично був сам по собі, а командуванню було начхати на особовий склад – його здоров'я, підвищення і вдосконалення військової кваліфікації. Для нашого ж підрозділу примітними були намагання керівництва підтримувати здоровий психологічний клімат та щире патерналістське ставлення до бійців з боку командирів. Я добре пам'ятаю, як одного разу інспектуючи пости, комбат підполковник Дмитро Бонич помітив, що Богдан перебуває на чергуванні в тонкій весняній шапці під шолом, а початок березня був доволі прохолодним. Командир тут же віддав синові свій флісовий головний убір...

Під час служби довелося познайомитися з багатьма людьми, з якими, у своєму звичайному житті, навряд чи коли не будь перетнувся. Пригадую Полоза, з яким стояв поруч в строю. Це розумний, симпатичний, двометровий чоловік, за освітою інженер-атомник. Якось розговорилися з ним про різне. І виявилось, що він переживає про те як буде воювати, адже завеликий для піхоти: «От ми з Вами неформат для піхотинця. – Звертався він до нас з Богданом. – Піхотинець має бути такий як Сварщик або Кнопа (невисокі, кремезні хлопці) – одягнув шолом, бронік, присів і все – ти броньований горбок, а ми з Вами ні – неформат!». Полозу видали маленький автомат АКСУ-74, з яким він виглядав доволі кумедно – велика людина з маленьким автоматом. Ще смішніше було, коли Полоз зі своїм автоматиком ішов поруч з дівчинкою начмедом (здається на зріст не більше 160 см), у якої був звичайний АК-74. Зараз, кажуть, Полоз став командиром роти.

Микита, всі його називали «Нікітос» – молодий, років 25-и, веселий, симпатичний хлопець, дуже фактурний. Якось я його запитав про те чим він займався до війни. Відповідь була такою: «Я актор, каскадер та кінолог. Знімався в серіалах. Зараз роботи немає, отже хочу робити кар'єру в армії. Може візьму якогось песика та й натаскаю його міні шукати чи щось таке». Він прийшов до ТрО з мачете. Нікітос продовжує службу, воює.

Італієць – мій одноліток. Після того як перевели Скорпіона, ми з ним в роті були найстаршими за віком. Я одразу звернув увагу на цього атлетичного, середнього зросту чоловіка, адже він був майже завжди спокійним, врівноваженим та доброзичливим. Вранці, незважаючи на катастрофічну нестачу сну, намагався робити якісь фізичні вправи. Згодом з'ясувалося, що він знає італійську мову, адже довгий час жив і працював в Італії на заводі та рятувальником на пляжі. Взагалі цікава в спілкуванні людина, яка прагне постійного самовдосконалення. Зараз Італієць продовжує воювати.

Художник – не дуже приємний персонаж, з яким довелося перетнутися під час війни. Доволі молодий чоловік, років під сорок, з довгим, до середини спини, волоссям, яке він укладав та заплітав у складну зачіску – щось на зразок зачісок тибетської знаті. До слова, він неодноразово бував у Непалі і може там побачив такі зачіски. Чи може передивився кіно? Одразу проявив себе як маніпулятор – спочатку він намагався створити про себе позитивне враження та потоваришувати, а після починалися чисельні прохання про якісь послуги (щось принести, постояти на посту за нього, поки він робить якусь дуже важливу справу, наприклад, п'є каву, і т. п.) і якщо ти відмовляв йому, він дуже ображався, грубіянив, намагався зробити щось погане. Так у нього вийшов конфлікт з Богданом, він почав «зриватися з котушок» і проявив себе найгіршим чином і був вигнаний за систематичні порушення дисципліни. Рішення про вигнання командир прийняв колегіально – запитав під час шиккування хто й що думає про Художника. Командир нашого взводу Максим

сказав: «Стрёмний тип!». Ніхто за нього не вступився. Під час звільнення Художника досвідчений Док запропонував йому продемонструвати вміст рюкзака. В результаті з'ясувалося, що той хотів вкрати доволі велику кількість патронів. Навіщо вони йому були потрібні? Подальша доля Художника мені не відома.

Наприкінці березня я звернувся до керівництва з проханням надати нам примірки наших контрактів, які ми підписали ще 24 лютого. Утім отримали ми довідки про мобілізацію. А оскільки у нас є так звана освітянська «бронь» від мобілізації, ми змушені були повернутися до цивільного життя: я викладати історію та історіографію в Київському університеті імені Бориса Грінченка, а Богдан навчатися в аспірантурі Запорізького національного університету. Доволі тепло попрощалися з хлопцями з якими служили. Проте у разі необхідності ми без вагань готові знову взяти до рук зброю, щоб дати відсіч агресору.

Одразу після уходу ми захворіли на ангіну та синусит. Звернулися до приватного лікаря, який залишався у своїй клініці «Образцова» в спустілому Києві. Тиждень пролежали вдома на антибіотиках – відсипалися та лікувалися. За перші два тижні війни я схуд на дев'ять кілограмів, а син на п'ять-шість. Як трохи покращало, поїхали до своїх дружин, які на той час вже перебували в Коломиї.

Повертаючись думками назад, можу сказати, що вчинив би так само. Я пишаюсь своїм сином, як і тисячами чийхось синів і доньок, які сьогодні стали на захист держави. Які в нас чудові люди! Думаю, що всі ми усвідомлюємо ціну, але ми обов'язково переможемо віковичного ворога, бо інакше просто не може бути.

ЗМІСТ

ВІД РЕДАКТОРА.....	3
РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА	
<i>Андрєєв Віталій</i> ПЕРШИЙ МІСЯЦЬ ПОВНОМАСШТАБНОЇ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ 2022 р. (ЛІТОПИС САМОВИДЦЯ)	7
<i>Куц Галина</i> У ФРОНТОВОМУ ХАРКОВІ	18
<i>Срібняк Ігор</i> ВІДЛУННЯ ВІЙНИ...: ІСТОРІЯ ОДНОГО АПЕЛЮ (ПРО УСУНЕННЯ РОСІЙСЬКИХ НАУКОВЦІВ ЗІ СКЛАДУ НАУКОВИХ РАД ПОЛЬСЬКИХ АКАДЕМІЧНИХ ЖУРНАЛІВ У СВІТЛІ ЕПІСТОЛЯРНОГО ДІАЛОГУ З ЇХ ГОЛОВНИМИ РЕДАКТОРАМИ).....	36
ВІЙСЬКОВА СПРАВА ЗА ЧАСІВ АНТИЧНОСТІ	
<i>Голованов Сергій</i> ЗБРОЙНІ СИЛИ АФІНСЬКОГО ПОЛІСУ НАПЕРЕРДОДНІ ПЕЛОПОННЕСЬКОЇ ВІЙНИ.....	46
<i>Кучма Роман</i> PATRIA EST UBICUMQUE EST VENE: НОБІЛІТЕТ У СОЮЗНИЦЬКІЙ ВІЙНІ (90–87 р. до Р. Х.). ІНТЕГРАЦІЯ ІТАЛІКІВ У РИМСЬКУ ГРОМАДЯНСЬКУ ОБЩИНУ	60
<i>Петренко Дмитро</i> VELLUM OMNIUM CONTRA OMNES: МІГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ НА ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ПРОСТОРІ В КОНТЕКСТІ ВІЙСЬКОВОГО ПРОТИСТОЯННЯ ВАРВАРСЬКОГО ТА РИМСЬКОГО СВІТІВ	64
МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ	
<i>Братко Ірина</i> ДИПЛОМАТІЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ (1946–1956 рр.)	70
<i>Казаков Олександр</i> АНГЛО-ШОТЛАНДСЬКІ ВІДНОСИНИ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТ.: ІСТОРІЯ ДВОХ РЕФЕРЕНДУМІВ.....	76
<i>Моціяка Ольга</i> СТВОРЕННЯ ФОРМАТІВ ТА МЕХАНІЗМІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИКИ СПІВРОБІТНИЦТВА ТУРЕЧЧИНИ З КРАЇНАМИ БАЛКАНСЬКОГО РЕГІОНУ (2002–2009)	80
<i>Protsiuk Anton</i> GERMAN–AMERICAN CULTURAL CONNECTIONS DURING DONALD TRUMP’S PRESIDENCY: LITERATURE REVIEW	85

ПОЛЬЩА-УКРАЇНА

Гончарова Ольга, Кривошея Ігор

ДІЯЛЬНІСТЬ ПОЛЬСЬКОГО ТОВАРИСТВА ДОПОМОГИ
ЖЕРТВАМ ВІЙНИ НА КИЇВЩИНІ 88

Срібняк Ігор, Палієнко Марина

АМЕРИКАНСЬКА ГУМАНІТАРНА АКЦІЯ У ТАБОРАХ
ІНТЕРНОВАНИХ ВІЙСЬК УНР В ПОЛЬЩІ (1921 р.)..... 97

Gołdyn Piotr

PRZYZYNEK DO DZIEJÓW UKRAIŃSKIEJ KORPORACJI AKADEMICKIEJ
«CZARNOMORE» W ŚWIETLE ZACHOWANYCH MATERIAŁÓW POLICJI
PAŃSTWOWEJ W POZNANIU z 1934 roku 105

Разиграєв Олег

З ІСТОРІЇ ТЮРЕМ НА ВОЛИНІ ТА В ГАЛИЧИНІ МІЖ ДВОМА
СВІТОВИМИ ВІЙНАМИ (1918–1939 рр.)..... 109

ЛЮДИНА І СОЦІУМ

Матюценкова Анна

ЕВОЛЮЦІЙНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА
НЕОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ЯНШАО..... 128

Темченко Андрій

ЧИСЛОВА СЕМАНТИКА «ІНШОГО»
У МІФОЛОГІЧНІЙ КАРТИНІ СВІТУ СЛОВ'ЯН..... 135

Драч Оксана

«ПРАЦЮЄМО І ВДЕНЬ, І ВНОЧІ»: ВІЙСЬКОВО-ПОЛЬОВА МЕДИЦИНА СХІДНОЇ
ВІЙНИ ЗА СЕВАСТОПОЛЬСЬКИМИ ЛИСТАМИ М.І. ПИРОГОВА (1854–1855) 145

Зубенко Євгенія

КОРЕЙСЬКА ДІАСПОРА В США У БОРОТЬБИ
ЗА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ КОРЕЇ (1901–1920 рр.) 159

Трофимченко Анастасія

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ЧИННИКИ РОЗВИТКУ ОСВІТИ В ПІВДЕННІЙ КОРЕЇ
(ДРУГА ПОЛОВИНА ХХ – ПОЧАТОК ХХІ ст.)..... 167

ПОЛОН ТА РЕПАТРІАЦІЯ

Мінаєва Тетяна, Мінаєв Андрій

НОРМАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ В НОВИЙ ЧАС
(КОРОТКИЙ ІСТОРИЧНИЙ ОГЛЯД)..... 174

Срібняк Мілана

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПИСЕМНИХ ДЖЕРЕЛ ПРО ОРГАНІЗАЦІЮ
РЕПАТРІАЦІЇ ПОЛОНЕНИХ УКРАЇНЦІВ З ТЕРЕНІВ НІМЕЧЧИНИ ТА КРАЇН
ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ, 1919–1920 рр..... 184

ЕМІГРАЦІЙНІ «СВІТИ»

Власенко Валерій

ГНАТ ПОРОХІВСЬКИЙ: ШТРИХИ ДО БІОГРАФІЇ ЕМІГРАНТСЬКОГО ПЕРІОДУ
(ЗА МАТЕРІАЛАМИ ГАЛУЗЕВОГО ДЕРЖАВНОГО
АРХІВУ СЛУЖБИ ЗОВНІШНЬОЇ РОЗВІДКИ УКРАЇНИ) 192

Саган Галина

ГРОМАДСЬКЕ ЖИТТЯ УКРАЇНЦІВ ЮГОСЛАВІЇ
ПІД ЧАС ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ..... 202

Бессонова Марина

ЕМІГРАЦІЯ З КРАЇН СХІДНОЇ ЄВРОПИ В ЧАСИ ХОЛОДНОЇ ВІЙНИ:
ОСНОВНІ ВИМІРИ ТА УРОКИ 208

Тимошик Микола

ПРОБЛЕМИ ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ ПОСТАТІ ІВАНА ОГІЄНКА ТА ПОВЕРНЕННЯ ЙОГО
ЗАРУБІЖНОГО НАУКОВОГО І ТВОРЧОГО СПАДКУ
(ІЗ НАГОДИ 140-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ)..... 218

УКРАЇНСЬКА ЕМІГРАЦІЙНА ПРЕСА

Сергійчук Тарас

ПОЧАТОК ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ ОЧИМА УКРАЇНСЬКОЇ ЕМІГРАЦІЇ
УЕНЕРІВСЬКОГО СПРЯМУВАННЯ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ТИЖНЕВИКА «ТРИЗУБ») 234

Сидоренко Наталія, Дубецька Оксана

ЄВРОПЕЙСЬКІ ВИМІРИ УКРАЇНСЬКОЇ СТУДЕНТСЬКОЇ ПРЕСИ ПІСЛЯ
ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ (НІМЕЧЧИНА, АВСТРІЯ, 1946–1950)..... 242

ЗАМІСТЬ НЕКРОЛОГУ

Срібняк Ігор

МОЯ ПЕРША І ОСТАННЯ ЗУСТРІЧ З РЕКТОРОМ
(ПОСМЕРТНА ЗГАДКА ПРО ВІКТОРА ОЛЕКСАНДРОВИЧА ОГНЕВ'ЮКА) 255

**«Z tarczą albo na tarczy»:
wojny w historii
cywilizacji światowej**

Monografia zbiorowa

Z tyłu okładki:
fot. Roman Ratusznyj

ISBN 978-2-83-275163-4

© Copyright by
Międzynarodowe Konsorcjum Naukowo-Edukacyjne
im. Luciena Febvra, 2022